

Голові разової спеціалізованої ради з
присудження ступеня доктора філософії
у Кам'янець-Подільському
національному університеті
імені Івана Огієнка
доктору психологічних наук, професору
Михальській Світлані Анатоліївні

ВІДГУК

офіційного опонента кандидата педагогічних наук,
доцента кафедри спеціальної та інклюзивної освіти Сумського державного
педагогічного університету імені А.С. Макаренка
Косенка Юрія Миколайовича
на дисертаційну роботу **Боровець Діани Петрівни**
«Розвиток прогностичних функцій уяви у молодших школярів з РСА»,
подану до захисту у разову спеціалізовану раду
у Кам'янець-Подільському національному університеті імені Івана Огієнка
на здобуття наукового ступеня доктора філософії
з галузі знань 01 Освіта / Педагогіка
за спеціальністю 016 «Спеціальна освіта»

Актуальність теми дисертаційної роботи зумовлена зростанням кількості дітей з особливими освітніми потребами та необхідністю створення ефективних умов для їх соціалізації та адаптації. Період навчання у молодшій школі є важливим для формування мислення, уяви, внутрішнього плану дій, вміння передбачати результати власних дій. У дітей з РСА часто спостерігаються труднощі з плануванням власної діяльності та розумінням причинно-наслідкових дій, що суттєво ускладнює соціальну та освітню взаємодію. Розвиток прогностичних функцій уяви сприяє формуванню навичок планування, саморегуляції та ефективної адаптації. В умовах впровадження інклюзивного навчання зростає потреба в науковому обґрунтуванні методів розвитку пізнавальних процесів у дітей з РСА. Отже, дослідження цієї проблеми набуває вагомого теоретичного і практичного значення для сучасної освіти дітей з особливими освітніми потребами.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій. У вступі дисертації Д.П. Боровець обґрунтовує актуальність теми як з теоретичного, так і практичного аспектів; надає оцінку теоретичному стану її дослідження. У вступі дисертації науково правильно визначені мета дослідження, його завдання, об'єкт, предмет, методи (теоретичні, емпіричні, математичні методи обробки даних); визначена наукова новизна і практичне значення результатів дослідження; розкрито особистий внесок автора в публікації, виконаній в співавторстві; наведено відомості про апробацію результатів та експериментальну базу дослідження, публікації, структуру і обсяг дисертації. Позитивним є те, що робота виконана межах колективної науково-дослідної теми кафедри спеціальної та інклюзивної освіти Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка.

У першому розділі дисертації автор висвітлює сутність уяви як пізнавального психічного процесу; розмежовує поняття «уявлення», «пам'ять», «мислення»; розглядає основні теоретичні підходи до вивчення уяви у сучасній психолого-педагогічній науці; окреслює специфічні функції уяви; описує види, продукти, рівні, способи уяви та прийоми створення образів; визначає, що до прогностичних функцій уяви відносяться функція прогнозування, планування дій, внутрішній план дій. У розділі висвітлений розвиток уяви в онтогенезі; підкреслено вагомість процесу розвитку уяви для психічного розвитку дитини та її зв'язок з розвитком всіх видів і форм діяльності в молодшому шкільному віці. Виявлено, що недорозвиток психічних процесів зумовлює особливості розвитку уяви у дітей з РСА, а порушення розвитку уяви зумовлюють низку труднощів цих дітей в освітньому процесі, зокрема: невміння прогнозувати наслідки дій; труднощі переказу текстів; складність встановлення причинно-наслідкових зв'язків; труднощі у розв'язанні простих задач через неможливість уявити ситуацію з її умови; труднощі засвоєння абстрактних понять та розуміння усних інструкцій; нерозуміння іронії і метафор; труднощі узагальнення та використання знань у нових умовах; нерозуміння емоцій і мотивів однолітків та вчителів; негативне ставлення до змін. На нашу думку, є дуже важливим те, що автор відстежила зв'язок навчальних труднощів з

недорозвитком уяви та її прогностичних функцій, підкреслюючи цим актуальність обраної теми.

Аналіз першого розділу дозволяє зробити висновок, що його матеріал викладений змістовно; проаналізована значна кількість як вітчизняних, так і закордонних джерел; є необхідні посилання на авторів та публікації; наведені висновки до розділу і публікації, у яких висвітлено його зміст.

У другому розділі дисертації Д.П. Боровець описує організацію та зміст дослідно-експериментальної роботи, етапи констатувального експерименту, терміни проведення та його учасників. Автор обґрунтовує методику вивчення рівнів сформованості уяви та її прогностичних функцій і описує методи її діагностики. До експерименту залучено 172 молодших школяра з типовим і порушеним розвитком, батьків і педагогів закладів освіти п'яти областей України, що свідчить про доцільну вибірку респондентів і достовірність результатів. Для оцінки результатами констатувального експерименту Д.П.Боровець розробила критерії та показники рівнів розвитку уяви та її прогностичних функцій; кількісні і якісні результати представила в таблицях і рисунках, що покращує сприймання. Окремо у порівняльній таблиці Д.П. Боровець представила результати аналізу розвитку уяви та її прогностичних функцій дітей з типовим і порушеним розвитком. Результати констатувального експерименту засвідчили необхідність цілеспрямованого корекційно-розвиткового впливу на формування уяви та її прогностичних функцій; розробки спеціальної корекційно-розвиткової програми для цього. У кінці розділу наведені висновки та публікації за його змістом.

Третій розділ дисертації присвячено опису програми корекції розвитку прогностичних функцій уяви у молодших школярів з РСА та складними порушеннями, у структурі яких є РСА, та експериментальній перевірці її ефективності. Програма враховує результати констатувального експерименту, містить методи та засоби корекційної роботи, зміст і структуру занять, рівні допомоги, методичні рекомендації для педагогів і батьків для реалізацій корекційно-розвиткових завдань. Програма передбачає роботу за п'ятьма напрямками та базується на диференційованому підході. Схвальним є те, що для

кожного напрямку роботи розроблені завдання різних рівнів складності, залежно від рівнів розвитку дітей та стану їхніх прогностичних функцій уяви.

Окремим пунктом виділено оцінку ефективності програми корекції розвитку прогностичних функцій уяви молодших школярів з РСА, в таблицях і рисунках за критеріями і показниками представлені результати. Достовірність одержаних результатів перевірена методом математичної статистики. У кінці розділу наведені висновки та публікації за його змістом.

Загальні висновки до дисертації є обґрунтованими, логічними повністю охоплюють найсуттєвіші положення дисертаційного дослідження Д.П. Боровець.

Наукова новизна одержаних результатів. Аналіз матеріалів дисертаційного дослідження свідчить про наявність наукової новизни. Зокрема, Д.П. Боровець вперше було досліджено динаміку розвитку уяви та її прогностичних функцій у молодших школярів з РСА та складними порушеннями, в структурі яких є РСА; розроблено критерії і показники рівнів розвитку уяви та її прогностичних функцій у молодших школярів з РСА та складними порушеннями, в структурі яких є РСА; розроблено та експериментально перевірено програму корекції розвитку прогностичних функцій уяви молодших школярів з РСА та складними порушеннями, в структурі яких є РСА; здійснено комплексне порівняння розвитку уяви молодших школярів з типовим розвитком та РСА.

Практичне значення одержаних результатів. Матеріали дисертації доктора філософії набувають вагомого значення для розвитку практики навчання дітей з РСА, особливо в умовах інклюзивного навчання; розроблена автором програма корекції розвитку прогностичних функцій уяви може бути використана вчителями-дефектологами, батьками, учителями, які навчають і виховують дітей з РСА та складними порушеннями; матеріали дисертації можуть успішно використовуватися у процесі підвищення професійної кваліфікації педагогічних працівників.

Наукові праці, які відображають результати дисертації. Результати дисертаційної роботи представлені в 13 публікаціях. У наукових фахових

виданнях України опубліковано 4 статті, з яких 3 є одноосібними. Результати дослідження представлені також в апробаційних публікаціях.

Відсутність порушення академічної доброчесності. За результатами перевірки дисертаційної роботи та публікацій не виявлено ознак академічного плагіату, елементів фабрикації та фальсифікації.

Загальна оцінка дисертації. Цілісний аналіз дисертації Д.П. Боровець підтверджує досягнення автором мети і завдань дослідження.

Даючи дисертаційній роботі в цілому позитивну оцінку, висловимо такі побажання та зауваження:

1. У першому розділі варто було б більш детально описати особливості розвитку уяви у дітей з РСА.

2. Позитивно, що до констатувального експерименту було включено і опитування батьків дітей з РСА та педагогів. Проте результати роботи з батьками та педагогами варто було б описати більш змістовно.

3. У третьому розділі досить ґрунтовно описано формувальний експеримент: особливості проведення занять, зразки відповідей учнів, порівняльні результати висвітлені в таблицях і рисунках. На нашу думку, варто було б додати у вигляді підсумку порівняння особливостей роботи з дітьми з РСА і РСА та ІП.

Втім, висловлені зауваження не впливають на позитивну оцінку дисертаційної роботи Д.П. Боровець.

Дисертаційне дослідження Д.П. Боровець характеризується логічною побудовою, обґрунтованістю положень та висновків; поставлені у ньому завдання розв'язані; сформульовані висновки відповідають як завданням, так і представленим у ньому матеріалам. Публікації автора, здійснені у фахових та інших виданнях, відповідають змісту дисертації. Все це свідчить, що дисертаційна робота є завершеною науковою працею, має наукову новизну та практичну значущість.

Отже, дисертація **Діани Петрівни БОРОВЕЦЬ** на тему: **«Розвиток прогностичних функцій уяви у молодших школярів з РСА»** відповідає спеціальності 016 Спеціальна освіта, Порядку присудження ступеня доктора

виданнях України опубліковано 4 статті, з яких 3 є одноосібними. Результати дослідження представлені також в апробаційних публікаціях.

Відсутність порушення академічної доброчесності. За результатами перевірки дисертаційної роботи та публікацій не виявлено ознак академічного плагіату, елементів фабрикації та фальсифікації.

Загальна оцінка дисертації. Цілісний аналіз дисертації Д.П. Боровець підтверджує досягнення автором мети і завдань дослідження.

Даючи дисертаційній роботі в цілому позитивну оцінку, висловимо такі побажання та зауваження:

1. У першому розділі варто було б більш детально описати особливості розвитку уяви у дітей з РСА.

2. Позитивно, що до констатувального експерименту було включено і опитування батьків дітей з РСА та педагогів. Проте результати роботи з батьками та педагогами варто було б описати більш змістовно.

3. У третьому розділі досить ґрунтовно описано формувальний експеримент: особливості проведення занять, зразки відповідей учнів, порівняльні результати висвітлені в таблицях і рисунках. На нашу думку, варто було б додати у вигляді підсумку порівняння особливостей роботи з дітьми з РСА і РСА та ІІ.

Втім, висловлені зауваження не впливають на позитивну оцінку дисертаційної роботи Д.П. Боровець.

Дисертаційне дослідження Д.П. Боровець характеризується логічною побудовою, обґрунтованістю положень та висновків; поставлені у ньому завдання розв'язані; сформульовані висновки відповідають як завданням, так і представленим у ньому матеріалам. Публікації автора, здійснені у фахових та інших виданнях, відповідають змісту дисертації. Все це свідчить, що дисертаційна робота є завершеною науковою працею, має наукову новизну та практичну значущість.

Отже, дисертація **Діани Петрівни БОРОВЕЦЬ** на тему: «Розвиток прогностичних функцій уяви у молодших школярів з РСА» відповідає спеціальності 016 Спеціальна освіта, Порядку присудження ступеня доктора

філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44, зі змінами, внесеними згідно з Постановами Кабінету міністрів України №341 від 21.03.2022 р., №502 від 19.05.2023 р., а її автор, Діана Петрівна БОРОВЕЦЬ, заслуговує на присудження їй ступеня доктора філософії з галузі знань 01 Освіта / Педагогіка за спеціальністю 016 Спеціальна освіта.

Офіційний опонент,
кандидат педагогічних наук, доцент
кафедри спеціальної та інклюзивної освіти
Сумського державного педагогічного
університету імені А.С. Макаренка

Юрій КОСЕНКО

